

Рівненський державний гуманітарний університет

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 3

Рівне – 2014

Психологія: реальність і перспективи: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 3. – Рівне: Видавництво ТзОВ «Дока центр», 2014. – 182 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна - кандидат педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Максименко Сергій Дмитрович — академік-секретар відділення психології, вікової фізіології та дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім. Г. С. Костюка;

Ямницький Вадим Маркович — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Юрченко Вікторія Миколаївна — доктор психологічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Михальчук Наталія Олександрівна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету;

Литвиненко Світлана Анатоліївна — доктор педагогічних наук, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко Оксана Борисівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Шугасва Людмила Михайлівна — доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Пасічник Ігор Демидович — доктор психологічних наук, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія»;

Вірна Жанна Петрівна — доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Гошовський Ярослав Олександрович — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Воробійов Анатолій Миколайович — кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Тамара Іллівна — кандидат педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної) Рівненського державного гуманітарного університету;

Корчакова Наталія Вікторівна — кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету (**відповідальний секретар**);

Созонюк Ольга Степанівна — кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 4 від 28.11. 2014 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію **Серія КВ №18713-7513Р.**

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Ст.Бандери, 20, e-mail: dokacentr@mail.ru.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

***Резюме.** У статті аналізується поняття креативного процесу; розглянуто поняття "креативна особистість"; охарактеризовано основні якості майбутнього практичного психолога; проаналізовано особливості розвитку креативного потенціалу особистості майбутнього практичного психолога в умовах професійної підготовки.*

***Ключові слова:** креативність, креативна особистість, творчість, креативний процес, креативна компетентність, креативний потенціал.*

Постановка проблеми. Одним із найголовніших завдань сучасної національної освіти є оптимізація навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах з метою гармонійної і якісної підготовки майбутніх фахівців. Досить часто у професійній діяльності випускників вищих навчальних закладів спостерігаються суперечності між рівнем набутих теоретичних знань, методичних умінь та можливістю їх продуктивного використання у своїй роботі. Такий стан справ значною мірою пояснюється недостатньою розробленістю особистісно орієнтованих, креативних підходів до професійної підготовки студентів, хоча саме такі підходи спроможні забезпечити гармонійний розвиток та розкриття особистісного, творчого потенціалу студентів як основи подальшої продуктивної професійної діяльності. Особливо актуальним це твердження є у формуванні особистості майбутнього практичного психолога, оскільки його професійна діяльність, в першу чергу, зорієнтована на відповідальну роботу з усіма категоріями дітей і дорослих, із родинами. Окрім того, практичні психологи покликані створити систему психологічної допомоги у розвитку особистості, умови всебічного сприяння та внутрішнього комфорту.

Метою статті є аналіз основних аспектів розвитку креативного потенціалу особистості майбутнього психолога в процесі професійної підготовки.

Педагогічні та психологічні аспекти розвитку творчих здібностей особистості, формування її креативного потенціалу досліджували В.І.Андрєєв, Д.Б.Богоявленська, Е.Боно, М.Волах, Дж.Гілфорд, В.Д.Дружинін, О.І.Кульчицька, О.Н.Лук, О.М.Матюшкін, В.О.Моляко, Я.О.Пономарьов, В.А.Роменець, С.О.Сисоєва, Р.Стернберг, Б.М.Теплов, Е.Торренс та інші науковці. Особливості розвитку креативності в професійній підготовці розглядали в своїх працях С. Овчинникова, Т. Андрущенко, В. Бондарьова, З. Заболотських, І. Колобутіна, Н. Мілютіна, А. Морозов, Т. Стародубцева, Л. Степанова, Г. Фомченкова та ін. Умови, які сприятимуть формуванню креативності особистості системи вищої освіти, вивчали М. Воллах, Н. Коган, П. Торренс, А. Маслоу, К. Роджерс, Д. Богоявленська, Л. Дорфман, А. Матюшкін, В. Чудновський, В. Юркевич. Увага науковців приділялась і питанню органічного «вплетення» творчості в професійне життя практичного психолога. У межах акмеологічного підходу (К. О. Абульханова, О. О. Бодальов, А. О. Деркач, А. С. Гусева та ін.) детермінантою професійної компетентності практичного психолога є наявність ціннісних інваріантів, які дозволяють визначити напрямок інноваційно-творчої діяльності та виконувати діяльнісні функції на високому професійному рівні. Н. І. Пов'якель основний акцент робить на набутті майбутніми практичними психологами професійної компетентності, зокрема, на оригінальності, критичності мислення, творчості, готовності вирішувати складні питання та використовувати інноваційні ідеї. Н.М. Давидюк визначила психологічні умови активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності майбутнього психолога, результатом якої є реалізація його суб'єктності на основі самопізнання, самоактуалізації.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури в контексті досліджуваної проблеми дозволяє визначити необхідні якості майбутнього практичного психолога, які сприятимуть успішному розвитку креативного потенціалу особистості в процесі навчально-виховної діяльності у вищому навчальному закладі: чуйність і такт; увага; вміння використовувати стандартні прийоми в нестандартних ситуаціях; розумова активність; творча сміливість; інтуїція; артистизм та формування свого творчого бачення; розвиток творчої ініціативи; уміння створювати та вирішувати проблемні ситуації; допитливість та спостережливість; здатність долати стереотипи; чіткість знань та швидкість навчання; працьовитість та наполегливість; прагнення здобути знання, необхідні для виконання конкретної професійної роботи; здатність віднайти головне в різних за змістом проблемах; відмова від авторитаризму та категоричних тверджень; уміння вести творчий пошук; легкість асоціювання; здібність виявити головне в проблемі раніше, ніж деталі; здатність переносити функції одного предмета на інший; здатність любити свою професію і себе у процесі професійної діяльності; здатність творчо та компетентно вирішувати проблемні питання; здатність чітко і вміло спрогнозувати результат; здатність приймати самостійне рішення; здатність саморозвиватися та самовдосконалюватися в процесі професійної діяльності.

З огляду на вищеперерахований комплекс якостей особистості, що є необхідним для формування креативної особистості майбутнього практичного психолога, ми можемо стверджувати, що креативність – це і своєрідний комплекс здібностей особистості, які мають можливість проявлятися і в мисленні, і в діях, і в почуттях, і в комунікації, і в різноплановій діяльності майбутнього практичного психолога.

Креативна особистість рівнозначно повинна бути:

- особистістю, яка реалізує себе творчо, соціально та професійно;

- особистістю із яскраво вираженим прагненням до підтримки та допомоги іншим;
- особистістю, яка вміє будувати гармонійні взаємовідносини з іншими;
- особистістю, що вміло реалізує свої знання на практиці, передбачає нові ситуації, демонструє впевненість у своїх здібностях;
- особистістю, що активно культурно розвивається, бере участь у різноманітних творчих ініціативах, освоює різноманітні творчі види діяльності;
- особистістю, що професійно удосконалюється, використовує нові технології та ресурси для підвищення своєї конкурентоспроможності;
- особистістю, котра добре проінформована про соціальні, освітні, політичні та ін. проблеми суспільних відносин.

Навчання студентів психологічних факультетів потребує удосконалення на основі впровадження в навчально-виховний процес системи особистісно-креативного підходу. Особливістю такого підходу є спроможність підвищення рівня та якості засвоєння навчального матеріалу шляхом розкриття креативного потенціалу особистості студента. Креативна освіта повинна відповідати такій організації навчання, виховання і розвитку творчої особистості, її активності, у якій викладач і студент мають сприятливі умови для самореалізації.

Провідними психолого-педагогічними засадами розробки та реалізації особистісно-креативного підходу в навчанні студентів є орієнтація на концептуальну модель особистості; взаємозв'язок психодіагностики та психокорекції в процесі навчально-виховної взаємодії; система креативно-розвивальних засобів.

Науково-змістова розробка і реалізація програми розвитку креативної особистості майбутнього психолога та впровадження особистісно-креативного підходу в процесі навчання студентів психологічних факультетів на основі розкриття їх креативного потенціалу сприятиме підвищенню продуктивності навчання, сформує мотивацію до оволодіння професійною майстерністю.

Креативний підхід у процесі підготовки майбутніх психологів надасть можливість сформувати творчу, креативну, професійну конкурентоспроможну особистість. Це означає узгодження процесу навчання студента з процесом наукового дослідження та практичного його впровадження; творчо-креативний розвиток студентів та використання змісту освіти для подальшого удосконалення особистості; різноплановість та різноманітність творчої діяльності; домінуючу відповідальність студента за результатами навчальної, творчо-креативної, наукової і практичної діяльності; тісну пізнавальну взаємодію викладача, організатора, експерта, консультанта та студента у навчально-виховній, науковій, практичній діяльності; співтворчість студента і викладача як дослідників у творчому процесі; розуміння кожного студента як окремої здібної особистості; позитивної комунікативної взаємодії викладача і студента в процесі творчої взаємодії та практичної діяльності; щирого і вільного формування волевиявлення особистості студента в процесі творчості; позитивна адаптація та соціалізація в творчому колективі; різноманітні активні творчо-креативні засоби, методи, прийоми, технології навчання та виховання; зворотні зв'язки у співпраці та співтворчості; аналіз творчих досягнень особистості студента, розробка індивідуальних програм, планів, звітів студентів; діяльність груп співтворчості студентів [3].

Проблема оптимізації особистісно-професійного розвитку майбутнього практичного психолога, що передбачає формування креативної особистості, здатної гнучко та успішно адаптуватися до умов нових соціальних реалій, генерувати нові ідеї, творчо мислити, є однією з найактуальніших у системі психологічної освіти. В контексті теоретико-методологічного аналізу особливостей творчого розвитку креативний потенціал майбутнього практичного психолога розглядається нами як цілісна динамічна особистісна властивість майбутнього фахівця, яка являє собою невичерпний ресурс творчих психологічних здібностей, здатність до інтелектуально-творчої ініціативної соціально-комунікативної активності та цілеспрямованої творчої діяльності, що актуалізують самореалізацію, професійний саморозвиток та формування професійно-значущих якостей особистості психолога [4].

Креативність виражається сприйнятливістю, чутливістю до проблем, відвертим ставленням до нових ідей і здатністю руйнувати стереотипи з метою створення нового, отримання незвичайних рішень життєвих проблем. Вагомим є і те, що вона виділяє творчу індивідуальність, яка, будучи вагомою характеристикою професійної творчості, визначається як інтегральна креативно-особова категорія, яка об'єднує: інтелектуально-творчу ініціативу; інтелектуальні здібності; об'ємність та глибину знань; схильність до творчого сумніву; здатність вести внутрішню творчу боротьбу; відчуття новизни, жага пізнання; уміння бачити незвичайне в проблемі; професіоналізм [2, 13].

Креативність є чинником, який забезпечує:

- 1) створення принципово нових інтелектуальних продуктів, пов'язаних з новою професійною сферою знань, та вирішення на їх основі нестандартних завдань;
- 2) побудову оригінальних підходів до розуміння та інтерпретації знань;
- 3) використання фахових знань у нестандартних ситуаціях;
- 4) створення умов для саморозвитку знань, що підвищує рівень їх універсальності [1, с. 146].

Відповідно до психологічної моделі креативного потенціалу практичного психолога нами виділено такі його структурні компоненти: 1) психологічна готовність до творчої діяльності як передумова здійснення творчої професійної діяльності; 2) наявність професійно-значущих якостей як активних елементів психологічного ресурсу особистості; 3) пошуково-перетворювальна й пізнавальна активність, які виступають джерелом загальної активності, внутрішнім генератором творчої діяльності, що сприяє повноцінній реалізації

особистісного ресурсу в професійній сфері; 4) особистісна креативність; 6) соціальна креативність; 7) творчі здібності особистості, що визначають напрям та способи здійснення творчої діяльності, призводять до збагачення індивідуального та професійного досвіду і сприяють розвитку креативного потенціалу майбутнього практичного психолога.

Відповідно кожному компоненту критеріями визначення рівнів (високий, середній, низький) розвитку креативного потенціалу особистості майбутнього практичного психолога є: наявність внутрішніх творчих резервів особистості майбутнього практичного психолога; творча активність особистості; оригінальність творчого продукту; схильність до ризику в творчій діяльності; складність творчих пошуків; творче самовираження в процесі міжособистісної взаємодії; адекватна та реалістична оцінка власного творчого потенціалу майбутніми практичними психологами.

Вивчення динаміки креативного потенціалу майбутніх практичних психологів упродовж всього періоду навчання засвідчило домінування середнього рівня розвитку зазначеної властивості, що вказує на недостатню впевненість студентів-психологів у силі власних потенційних ресурсів, несформованість чітких уявлень про креативність, помірну рішучість, наполегливість у здійсненні ініціативних новаторських дій; відсутність достатньої гнучкості та адаптивності в дослідженні складних явищ, застосуванні незвичайних способів інформаційної діяльності; у процесі соціальної взаємодії простежується бажання презентації власної індивідуальності, творчого саморозкриття, участі в особистісно та професійно значущій справі, однак, жорстка регламентація й здебільшого консерватизм у роботі ускладнюють процес генералізації креативних ідей.

У межах традиційної системи фахової підготовки рівень креативного потенціалу майбутніх практичних психологів дещо збільшується, тобто оволодіння фаховими знаннями, вміннями та навичками певною мірою позитивно впливає на розкриття творчих можливостей студентів, проте високі показники демонструє лише незначний відсоток майбутніх фахівців, а переважній більшості респондентів притаманні середні показники з тенденцією до нижче середніх за основними структурними компонентами креативного потенціалу: 1) занижена самооцінка у близько половини досліджуваних вказує на непевненість студентів у собі, страх невдачі, що уповільнює їх пошуково-перетворювальну та пізнавальну активність (прагнення до відшукування нової інформації свідомо не проєктуються на навчальну діяльність, а потребують початкового зовнішнього стимулювання); 2) оцінка оригінальності творчого продукту вказує на статичність поглядів, недостатню експресивність, наполегливість та інтенсивність пошукових дій у продукуванні незвичайних ідей; 3) майже у третини респондентів спостерігається недостатня готовність до інтелектуального ризику й парадоксів, нездатність діяти під впливом раптового бажання, без підготовки й планування, змінювати підхід до проблеми або ракурс її дослідження; 4) значна частина майбутніх фахівців демонструє нестійкий пізнавальний інтерес до вирішення складних творчих завдань; 5) середній рівень розвитку креативного потенціалу свідчить про яскраво виражене прагнення до створення нових образів, надання «життєвої сили» вже відомим фактам, однак вільнодумство студентів і бажання розширити творчі межі гальмується залежністю від зовнішніх соціальних впливів, страхом неадекватного сприйняття, надмірною критичністю та самокритичністю, що призводить до пасивності у ситуаціях інформаційної взаємодії.

Нами розроблена психотренінгова програма «Розвиток креативного потенціалу майбутніх практичних психологів», яка сприятиме підвищенню емоційно-ціннісного ставлення юнаків та дівчат до себе, зростанню особистісної, соціальної й професійної значущості креативності, здатності до здійснення ініціативно-новаторських дій, відкритості новому досвіду, схильності до ризику та складності у творчих пошуках, генералізації креативних ідей, творчого самовираження в процесі соціальної взаємодії. Виконання вправ програми переконують, що творча складова є одним із компонентів професійного становлення майбутнього практичного психолога, а креативність відноситься до складових професіоналізму, виступає умовою творчого саморозвитку особистості, є істотним резервом її самоактуалізації.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Для визначення основних засад розвитку креативного потенціалу майбутніх практичних психологів в умовах професійної підготовки ми розглядаємо особистість студента як суб'єкта навчально-виховного процесу, креативність як властивість креативної особистості майбутнього професіонала, проблему формування необхідних властивостей креативної особистості майбутнього практичного психолога.

Розвиток креативного потенціалу майбутнього психолога обумовлений активізацією психологічних умов, що охоплюють три взаємопов'язані та взаємообумовлені сфери, а саме: конативну (загальна й творча активність, впевненість у собі та власних діях, допитливість, гнучкість у комунікативній діяльності, екстравертованість у взаємодіях, самоактуалізація потенціалів), пізнавально-емоційну (вербальна креативність, творче мислення й уява, ірраціональність) та соціально-психологічну (соціальна креативність, соціальні цінності, соціальна корисність).

Серед педагогічних умов, які сприяють інтенсифікації творчих пошуків студентів, виявлено створення позитивного креативного мікросередовища, атмосфери психологічної безпеки, захищеності, комфорту, невимушеності та свободи за рахунок підтримки творчих починань особистості; ціннісне ставлення до проявів творчості (безумовне оцінювання майбутніх фахівців як стимул до конструктивної та плідної співпраці й співтворчості); індивідуальний творчий стиль професійної діяльності викладача; застосування методів проблемного навчання, методів активізації творчого мислення, евристичних прийомів, дивергентних завдань та запитань відкритого типу.

Конкретизуємо умови, в яких може успішно формуватися особистість майбутнього професіонала у

процесі навчально-виховної діяльності вищого навчального закладу: відхилення від заданих умов навчання чітко контролюються; підтримання самостійності в розробках, узагальненнях, висновках; стимулювання відповідальності і незалежності; стимулювання набуття нових знань, умінь і навичок; стійка увага до творчості особистості з боку одногрупників та викладачів.

Отже, на сучасному етапі розвитку та реформування вищих навчальних закладів важливим є гармонізація навчально-виховного процесу, гуманізація та оптимізація навчання, виховання гармонійної особистості, здатності до професійної реалізації з високим духовним креативним потенціалом, яка компетентно реагує на всі ситуації.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розробці теоретико-методичних засад використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій для розвитку професійної креативності практичних психологів, форм та методів саморозвитку креативних умінь та навичок майбутніх спеціалістів.

Список використаних джерел:

1. Березанская Н. Разработка системы психологического обследования и мониторинга универсальных умений в целях аттестации и подбора персонала / Н. Березанская и др. // Развитие личности. – 2002. – № 2. – С. 136–155.
2. Вишнякова Н. Ф. Психологические основы развития креативности в профессиональной акмеологии. - Автореф. дис. ... д-ра психол. наук / Вишнякова Н. Ф. – М., 1996. – 24 с.
3. Кукуленко-Лукиянец І.В. Психологічні засади особистісно-креативного підходу в навчанні студентів університету (на матеріалі іноземної мови) / І.В. Кукуленко-Лукиянец. -Автореф. дис. канд. психол. наук. – Ін-т педагогіки та психології проф. освіти АПН України. – К., 2003. – 22 с.
4. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Международный гуманитарный фонд "Знание", 1996. – 312 с.

Резюме. В статье анализируется понятие креативного процесса; рассмотрено понятие "креативная личность"; охарактеризованы основные качества будущего практического психолога; проанализированы особенности процесса развития креативного потенциала личности будущего практического психолога в условиях профессиональной подготовки.

Ключевые слова: креативность, креативная личность, творчество, креативный процесс, креативная компетентность, креативный потенциал.

Summary. The author analyzes the concept of creative pedagogical process, considers the concept "creative personality", describes the main qualities of the prospective specialist in social sphere, and analyzes peculiarities of forming creativeness of the future practical psychologists in the conditions of professional training.

Key words: creativity, personality, creative work, creative process, creative competence.

УДК 159.955: 159.9 – 051

А.П. АРТИМОВЕЦЬ, С.А. ЛИТВИНЕНКО

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ

Резюме. У статті розкрито теоретичні засади дослідження основних підходів до вивчення проблеми творчого мислення. Зазначено, що творче мислення – це мислення, результатом якого є відкриття принципово нового або вдосконаленого рішення того чи іншого завдання, пошук необхідних і нестандартних способів дій, через встановлення різноманітних зв'язків, комбінацій, аналогій, реконструкції із багатьох можливостей, синтезуючи і пов'язуючи елементи новим оригінальним шляхом.

Ключові слова: творче мислення, продуктивне мислення, репродуктивне мислення, креативність, креативне мислення, дивергентне мислення, конвергентне мислення.

Постановка проблеми. З урахуванням сучасних наукових досліджень можна стверджувати, що стрімкий розвиток нашого суспільства створює нові умови життєдіяльності, які вимагають швидкої екстраполяції досвіду та знань у русло практичного застосування. Адже саме зараз країні потрібні люди, що здатні приймати нестандартні рішення, які вміють творчо мислити та вміло і доцільно керувати своїми емоціями. Творче мислення допомагає створити нові ідеї, які є ціннісними для сучасного, переважаного інформаційним потоком, суспільства. Підвищення творчого потенціалу та стимулювання творчого мислення є важливими засадами функціонування повноцінної особистості.

Мета статті: проаналізувати основні підходи до проблеми розвитку творчого мислення особистості.

Виклад основного матеріалу. Дослідження особистості в контексті творчого розвитку переважно втілюється у сфері психології творчості (Н. І. Булка, О. І. Кульчицька, В. О. Моляко, Л. Г. Чорна та ін.). Проблема виявлення творчого мислення охоплює великий спектр психологічних досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Слід зазначити вагомий внесок в аналіз цих досліджень вітчизняних науковців, зокрема І. В. Воронюк, Н. М. Макаренко, Л. А. Мойсеєнко, В. О. Моляко, В. В. Рагозіна та інші. Я. О. Пономарьов, наголошував на тому, що мислення завжди є творчим, оскільки виникає в ситуаціях задач, для розв'язання яких

З М І С Т

Передмова	3
Павелків Р.В. Місце просоціальної поведінки у формуванні моральних цінностей особистості	4
Литвиненко С.А. Ігротерапія як метод психологічної допомоги дітям і підліткам.....	8
Литвиненко С.А., Ямницький В.М. Актуальні проблеми практики супервізії у професійній підготовці майбутніх психологів	11
Петренко О.Б. Діяльність педагога зі збереження психічного здоров'я дитини: актуалізація ідей Василя Сухомлинського.....	14
Артемова О.І. Розвиток креативного потенціалу майбутніх практичних психологів в процесі професійної підготовки.....	19
Артимовець А.П., Литвиненко С.А. Теоретичний аналіз проблеми творчого мислення.....	22
Бабак К.В. Професійний розвиток особистості у практиці діяльності психологічної служби.....	25
Борейчук І.О., Свінтозельська І.В. Психологічна готовність вчителя як компонент регуляції взаємин між учнями.....	28
Бурдова М.В., Ямницький В.М. Проблема страху смерті у похилому віці.....	31
Бучко В.Б. Психологічна допомога у розв'язуванні конфліктів шляхом переговорів.....	34
Воробйов А.М. Психолого-соціальні концепти внутрішнього конфлікту в учнівській молоді.....	38
Гаврилець Ю. Д., Тукаєв С. В., Різун В. В., Макаруч М. Ю. Закономірності психоемоційного впливу телевізійних новин на молоду студентську аудиторію	42
Главінська О.Д. Аналіз психологічної суверенності як феномену особистісного стилю	46
Демчук О.О., Хупавцева Н.О. Метод проектів як засіб активізації діяльності студентів-психологів	48
Демянюк О.Б. Образ світу в контексті проблеми буття людини і її відношення зі світом	51
Донченко О.С. Креативність в контексті педагогічної творчості вихователя дошкільного навчального закладу.....	55
Дружиніна І.А. Проблема професійної підготовки студентів-психологів: теоретико-прикладний аспект.....	59
Єфимець О.О., Демчук О.О. До проблеми емоційного інтелекту студентів	62
Івашкевич Е.З., Михальчук Н.О. Сенситивність та соціальна уява в структурі соціального інтелекту майбутнього психолога.....	65
Козачок К.В., Романюк В.Л. Особливості післяопераційного стресу у пацієнтів із захворюванням жовчних шляхів в умовах хірургічного відділення	68
Кондратюк А.Ю., Литвиненко С.А. Гендерні відмінності самореалізації особистості в юнацькому віці	73
Корчакова Н.В. Ранні витоки про соціальності.....	75
Крюкова Л.В. Вплив емоційних чинників на соціально-психологічну адаптованість молодших школярів.....	80
Кулаков Р.С. Психологічний аналіз самооцінки та рівня домагань у структурі професійного самовизначення старшокласників	83
Кулакова Л.М. Психологічні аспекти дослідження почуття власної гідності у молодшому шкільному віці.....	87
Макаруч М.Ю., Федорчук С.В., Чікіна Л.В., Трушина В.А. Зв'язки ефективності виконання вправ на уявну ротацію з короткочасною пам'яттю у жінок	90
Макаруч М.Ю., Федорчук С.В., Чікіна Л.В., Трушина В.А. Успішність уявної ротації простих і складних геометричних об'єктів у жінок і чоловіків із різним рівнем інтелекту.....	93
Мамчук Л.П., Ямницький В.М. Творчість та творчі здібності особистості у сучасній психології.....	96
Марчук Ю.С., Созонюк О.С. Психологія розвитку професійного мислення у майбутніх психологів у процесі фахової підготовки.....	100
Мельник А.М. Аналіз психологічних механізмів зниження тривожності студентів коледжу через призму соціальних агентів: сім'ю, освіту та соціум.....	102
Мичко М.В., Ямницький В.М. Вплив соціального страху на формування особистості в юнацькому віці.....	105
Назаревич В.В. Формування соціальної ідентичності в гандикапних клієнтів у процесі психологічного супроводу ...	109
Новік Л.О. Психологічні основи формування іміджу у студентів-психологів у процесі фахової підготовки.....	112
Ногачевська І.О. Потенціал бібліотерапії у психотерапевтичній допомозі молоді	115
Озарчук О.І., Назарець Л.М. Психологічні основи профілактики суїцидальної поведінки у підлітковому віці.....	118
Осипчук О.П. Особливості розуміння моральних аспектів ситуації у молодшому шкільному віці	120
Павелків В.Р., Панасюк В.М. Теоретико-методологічна характеристика девіацій молодіжного середовища	124
Рудюк О.В. Верифікація концепту «психологічне здоров'я» у площині аналізу подолання кризи втрати роботи у безробітних	127
Семенюк О.А., Безлюдна В.І. Розвиток та корекція емоційної готовності дітей до шкільного навчання	131
Смалько Ф.В., Ямницький В.М. Сучасні аспекти вивчення поведінкової та вербальної агресії	135
Созонюк О.С. Розвиток готовності майбутніх психологів до особистісно зорієнтованого спілкування.....	138
Ставицька О.Г., Шиманська Ю.Ю. Особливості застосування методів психологічного впливу на особистість у професійній діяльності слідчого	141
Степанчук І.А., Литвиненко С.А. Психологічні особливості розвитку смислової сфери особистості в юнацькому віці	144

Стернійчук М.Ю., Литвиненко С.А. Психологічні особливості впливу батьківських фігур на становлення ідентичності доньки	147
Сторож О.В. Технологія розвитку творчої соціалізації старшокласників	150
Сушинська Т.С. Особливості довільної невербальної експресії дітей з різними типами образу "Я"	154
Федоренко Р.П. Вплив фінансової незалежності жінки на сексуальні взаємини	158
Федюк Т.М., Безлюдна В.І. Психологічні особливості соціалізації дітей з вадами слуху	161
Шевчик О.М., Немеш О.М. Психологічні особливості тривожності у старшокласників.....	163
Шпак С.Г. Особливості виникнення стресу у молодших школярів в процесі адаптації.....	166
Ямницький О.В. Розвиток психологічної науки та професійної підготовки психологів у Фінляндії	170
Яцюк Г.В. Розвиток когнітивно-мотиваційних основ інтимної сфери людини	173
Відомості про авторів	176

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

Випуск 3

Заснований у 2013 р.

Редактор збірника **Павелків Р.В.**

Відповідальний за підготовку збірника до видання **Воробйов А.М.**

Технічний редактор **Суходольський В.І.**

Комп'ютерна верстка **Суходольський В.І.**

Здано до набору 04.12.2014 р. Підписано до друку 10.12.2014 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 23,4. Наклад 100 прим.

Адреса: 33028 м. Рівне, вул. Ст.Бандери, 20
e-mail: dokacentr@mail.ru

Видавництво ТЗОВ «Дока центр»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
Серія РВ № 54 від 09.09.2011.

П - 86 **Психологія: реальність і перспективи. Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 3. – Рівне:
Видавництво ТЗОВ «Дока центр», 2014. – 182 с.**

ISBN 978-966-2695-01-4

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної науки.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, психологів закладів освіти, практикуючих психологів, вчителів та керівників закладів освіти, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК 159.9

ББК 88